

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Апель К.-О. Витгенштейн и проблема герменевтического понимания / К.-О. Апель // Трансформация философии; [пер. с нем. В.Куренной; Б.Скуратова] — М.: Логос, 2001. — С.61—102.
2. Апель К.-О. Коммуникативное сообщество как трансцендентальная предпосылка социальных наук / К.-О. Апель // Трансформация философии; [пер. с нем. В.Куренной; Б.Скуратова] — М.: Логос, 2001. — С.193—236.
3. Апель К.-О. Трансцендентально-герменевтическое понятие языка / К.-О. Апель // Трансформация философии; [пер. с нем. В.Куренной; Б.Скуратова] — М.: Логос, 2001. — С.237—262.
4. Витгенштейн Л. Философские исследования / Л. Витгенштейн // Языки как образ мира. — М.: АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2003. — С.220—546.
5. Завгороднюк В.П. Лінгвістичний поворот і філософія постмодернізму / В.П.Завгороднюк // Гуманітарний вісник: всеукр. зб. наук. праць. Число 18. — Черкаси: ЧДТУ, 2012. — Вип.2. — С.61—71.
- a. 6. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар; [пер. с фр. Н.А. Шматко] — М.; СПб.: Алетейя, 1998. — 160с.
6. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. — М.: Гнозис, 2003. — 280с.
7. Ницше Ф. Человеческое, слишком человеческое: Книга для свободных умов / Ф.Ницше; [пер. с нем. С.Франка]. — СПб.:Азбука, 2012. — 384с.
8. Остин Дж. Три способа пролить чернила: философские работы / Дж. Остин; [пер. с англ. В.Кирющенко] — СПб.: Алетейя, 2006. — 335с.
9. Постмодернизм. Энциклопедия. Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. — 1040 с.
10. Прохоров Ю.Е. Действительность. Текст. Дискурс / Ю.Е. Прохоров. — М.: Флинта: Наука, 2006. — 224с.
11. Соина И. Ю. Лингвистическая теория «философии языка» / И. Ю. Соина // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. — К.: ВІР УАН, 2012. — Вип. 58(№3). — С. 365—369.

Лопуга О. І. – старший викладач кафедри культурології філософського факультету Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова.

УДК : 130.1

ДУХОВНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Частина II

У статті розглядаються проблеми духовного розвитку молоді, питання формування нової людини, нових ціннісних орієнтацій, які мають універсальне значення і повинні охопити весь виховний процес.

Ключові слова: *молодь, цінності, духовна культура.*

ДУХОВНАЯ КУЛЬТУРА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЁЖИ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА

Часть II

В статье рассматриваются проблемы духовного развития молодежи, вопросы формирования нового человека, новых ценностных ориентаций, которые имеют универсальное значение и должны охватить весь воспитательный процесс.

Ключевые слова: *молодёжь, ценности, духовная культура.*

SPIRITUAL CULTURE OF STUDENT YOUTH IN CONDITIONS OF SOCIETY'S TRANSFORMATION

Part II

The paper addresses the problem of spiritual development of young people, the question of forming the new man, new values that have universal value and should cover the entire educational process.

Keywords: youth, values, spiritual culture.

Сьогодні постала всесвітня криза: економічна, політична, духовна. І найбільш болючішою стає духовна криза, яка найбільш впливає на молоде покоління, яке формується, набуває досвіду, пізнає світ, а разом з тим шукає сенс свого життя і саме під впливом гострих конфліктів в духовній сфері. Наша держава ставши на шлях незалежності, самостійності почала втілювати безліч реформ, програм, але мало було втілено на відродження духовної сфери, яка є фундатором до успішного розвитку держави. І найперше цю духовність потрібно розвивати у молоді, яка стане головним носієм культури, яка сформує свої ідеї, погляди, переконання, цінності на основі духовності, а отже на загальнолюдських цінностях. У вітчизняному науковому світі різні теорії розвитку духовної сфери суспільства. Зокрема, заслуговує на увагу для аналізу сучасного стану суспільства щодо розвитку цінностей суспільства праця Ю.П.Сурміна «Ціннісні процеси пострадянського суспільства: методологічний аспект», де автор розглядає проблеми ціннісного розвитку після розпаду Радянського Союзу. «Переоцінка цінностей являє собою відкритий процес, коли не тільки переглядається значущість окремих цінностей у системі, а й відбувається зміна самої системи цінностей. Саме такий процес переживає сучасна Україна, коли відбувається перехід від цінностей авторитарно-патерналістської держави до цінностей ліберально демократичного суспільства, від класових цінностей до національних цінностей. Переоцінка цінностей включає в себе кілька хворобливих складових: відмова від старих цінностей, освоєння нових цінностей, конкуренцію і боротьбу цінностей, спроби їх поєднання. Важливо і те, що відбувається зміна самих систем оцінювання. ...Швидше молоде покоління соціалізує старше, ніж старше – молоде. Для молоді держава дедалі більше розглядається як інститут свободи і забезпечення самореалізації» [1, с. 93-94,96]. А Г.Ситник вдало підкреслив, що розвиток духовності народу має базуватися «на гарантійному поєднанні загальнолюдських та специфічних національних цінностей України» [2, с. 373]. Також заслуговує на увагу для висвітлення та розуміння проблем розвитку духовної культури в Україні фундаментальна праця В. Андрущенко, Л. Губерського та М. Михальченка «Культура. Ідеологія, Особистість: методолого- світоглядний аналіз», у якій висвітлюються та аналізуються проблеми взаємозв'язку культури, ідеології та особистості. Молоде покоління є рушійною силою сучасного світу. У наш час молодь мобільна і гнучка, її відкрито весь суспільний простір і наскільки вона активно залучена в суспільні процеси все залежить від неї. Це проявляється великою кількістю молодіжних об'єднань та організацій різного напрямку. Проблема молоді, на нашу думку, полягає у неудосягненій системі соціального захисту молоді, а допомога з боку держави дуже потрібна, як держава буде ставитися до молоді таку віддачу вона отримає. Молодь в процесі дорослішання та соціалізації, переходу від навчання до зайнятості, створення сім'ї тощо сама намагається вирішити свої проблеми. Так, Л.Кияшко вважає, що головна проблема молоді є їх особистісна незахищеність, а також суспільна нестабільність, яка спостерігається зараз, вона зазначає, що «новий етап суспільно-історичного розвитку України характеризується соціально-економічною нестабільністю, що неодмінно позначається на формуванні всіх рівнів свідомості, індивідуально-психічному стані та властивостях особистості. Суспільна нестабільність спричинює індивідуально-психічні прояви тривожності, фрустрації, агресії, втрату надії й сенсу буття, політичний нігілізм...» [3:158].

Формування особистості молодої людини здійснюється сьогодні під впливом декількох відносно автономних соціальних факторів, найголовнішими з яких є: сім'я(родина), школа, вуз, друзі, організації чи групи за інтересами, засоби масової інформації. Всі ці фактори міняють психологію, характер молодої людини, формують особистість, але її ціннісний світ все ж залишається нестабільним, несформованим. Адже у неї невеликий життєвий досвід, невизначені соціальні ролі, вона не впевнена в своєму соціальному статусі. Молодь – невід'ємна частина будь-якого суспільства. Їй притаманні категоричність суджень, відсутність достатнього досвіду, максималізм, вона не сприймає норми і регламенти, відмовляється від соціальних канонів, утверджує життєву альтернативну позицію, для неї головне новизна, динамічність, стремління до нових креативних ідей. І тому система цінностей у молодих людей носить автономний характер, разом з тим їм притаманна

переоцінка цінностей, бо їх моральні погляди тільки складаються. Молодь стоїть перед життєвим вибором, вона шукає свого місця в соціальній структурі і в особистому житті. Тому створюються молодіжні організації, де молодь направляє свої бажання бути не як всі, привернути увагу, виразити протест, а можливо і для подолання розпачу, невпевненості, відсутності цілі в житті. В нашу епоху, в якій відбувається переоцінка цінностей в нових умовах соціального життя, а також дестабілізація в державі веде до прагматизму та індивідуалізму, де кожен за себе. «Канув в історію міф, що «молодим всюди у нас дорога». Неможливість задовольнити потреби за рахунок хорошого навчання, добросовісної і чесною праці формує у одних невпевненість. А у інших – цинічне відношення до життя, установку: «гроші не пахнуть», що сприяє до злочинної поведінки. Так звана ринкова економіка жорстка до людей, особливо до слабких і непристосованих до тягарів життя, які звикли до постійної опіки. В умовах соціально-економічної кризи..., у винятково складній ситуації опинились багато юнаків та дівчат. Стан невизначеності в майбутньому, необхідність платити за здобуття освіти, зростання безробіття, зневажливе ставлення уряду до життєвих турбот підрастаючого покоління приводять до «запрограмованого неблагополуччя молоді» [4, с. 99]. У дослідженні проведеному мною в ОНУ ім. І.І.Мечникова цінності вивчалися за допомогою запитань: «Що на Вашу думку є найціннішим у житті?» Аналіз отриманих відповідей дозволяє зробити такі висновки: самим цінним для молоді є здоров'я, сім'я, робота, кар'єра, матеріальне благополуччя (гроші, житлові умови тощо), друзі. В систему цінностей увійшли друзі, які відіграють важливу роль в житті молодої людини. Як ми бачимо, в ієрархії цінностей посідають особистісні інтереси, біологічні і матеріальні потреби, молодь хвилює приватне життя, матеріальна забезпеченість. Задоволення своїх інтересів привело до процесів індивідуалізації, а також до свободи молоді, турботи виключно за своє власне, а не суспільне життя. Поняття свободи не ототожнюється із всездозволеністю, а із свободою думки, поглядів, вибору, це свобода, яка дає можливість реалізувати себе, повністю проявити себе і самоудосконалюватись. Але деякі молоді люди не вміють користуватись цією свободою і повертають її в погане русло. Звідси і падіння духовності. Отже, ми бачимо, що створилась нова система цінностей, яку виробила сучасна молодь, і яка постала від модернізації, автоматизації та глобалізації життя, і являється моделюючою по відношенню до всього суспільства, і ці нові цінності, які несуть з собою руйнування стереотипів минулого, авторитарної системи, повинні сприйматися разом із усталеними цінностями, що саме і обумовить становлення соціалізації молодої людини. Молодь не тільки не хоче, але і не може жити цінностями минулого, на її інтелектуальному, виховному, психологічному рівні вони не сприймаються, вони їм чужі і не зрозумілі, пройшла переоцінка цінностей в зв'язку з новою постмодерністичною парадигмою, радянські цінності за якими жили і можливо ще і живе значна частина старшого покоління, які згідно з Поппером, жили в закритому суспільстві, були орієнтовані на авторитарно встановлені зразки, змінилися у бік капіталістичних цінностей, а отже постала нова людина, а разом із нею нова молодь, яка прагне свободи вибору, думки, бачення, відкритого діалогу, самореалізації, має свою точку зору на все, може за себе постояти і не примириться з формулою «так треба», як усі, на її місце постала формула «так хочу», як Я.

Можна помітити ще одну особливість молоді, а саме направленість на новизну, самостійність, на творчі пошуки нових культурних цінностей, на нові звершення, які зв'язані із психічними властивостями молодості. Молодь не приймає шаблонів минулого, життєві цінності батьків і намагається виділитися, керуватися своїми виробленими установками.

Однією із найважливіших сфер життя для молоді є сфера дозвілля, що являється основною сферою життєдіяльності молоді, необхідною передумовою для формування її духовного життя. Основними елементами дозвілля є відпочинок, активна фізична діяльність, розваги, спілкування з друзями, самоосвіта, творчість та інше. «Молода людина іде у дозвілля як у захисний панцир, тільки тут вона істинно вільна, і в цьому значенні вільний час розуміється нею буквально – не як час, не заняття справами, а як час «для свободи». ...Рівень і спрямованість молодіжного дозвілля, яке, хочемо ми цього чи ні, визначає основну життєву установку молодої людини» [5, с. 62]. Як сучасна молодь проводить свій вільний час? Мною проведено невеличке соціологічне опитування серед студентів ОНУ ім. І.І.Мечникова. Було опитано 300 студентів. На першому і другому місці у них займає спілкування з друзями, перебування в соціальній мережі, третє місце зайняття спортом, в кінці рейтингу іде самоосвіта, відвідування суспільних організацій, молодіжних об'єднань, угруповань, кіно, кафе, нічних клубів. Як ми бачимо із опитувань, зараз все більше важливим фактором, що впливає на становлення особистості молодої людини є комп'ютерні технології. В науковому колі розбилися на дві точки зору: противники віртуального простору, та його прибічники. Противники вказують на те, що соціальна мережа впливає на розвиток агресивних та деструктивних форм

поведінки людини в реальному житті. Прибічники трактують, що вона радикально змінила характер нашого спілкування і способу знайомства, а також стала доступною люба інформація, за допомогою, якої можна здійснювати самоосвіту, розширити свій кругозір. Очевидно, що не можна наполягати на однозначності цих суджень, бо комп'ютерні технології як шкідливі так і корисні. Справа зовсім не в їх користі чи шкідливості, а в тому, як і ким, з якою ціллю вони використовуються. Водночас відвідування музеїв, виставок, театрів, читання художньої літератури, що потребує інтелектуального сприйняття не є поширеним способом в рейтинговій системі проведення вільного часу.

Ще одна сфера, на яку потрібно звернути увагу це молодіжні субкультури. Вони автономні, закриті і не здатні витіснити чи замінити традиційну культуру. Основою субкультури може бути стиль одягу, музики, політичні погляди, манера поведінки, жаргон, різні інтереси, погляди і смаки тощо. Всі вони різні за своїм характером і відбивають специфіку поглядів молодих людей на оточуючий світ, демонструють реальний плюралізм думок і моделей поведінки. Це такі субкультури як: емо, скіни, байкери, готи, джанглісти, кібер-готи, металісти, моди, панкі, рокери, рейвери, репери, скінхеди, фолкери тощо. Ці «субкультури не виникають спонтанно. На культурну поведінку молоді великий вплив дає інституціональна культура дорослих. Існують цілі індустрії молодіжної музики і моди. Люба хвиля молодіжного руху в рамках субкультури використовується ринковою економікою для отримання прибутків за допомогою масового виробництва» [6, с. 9]. Молодь шукає в них не тільки емоційно-морального, але й розважального змісту. Їх можна назвати своєрідною культурою в культурі, яка формує внутрішній світ особистості, але не зважаючи на так звану автономію субкультури, молодь в ній губить свою індивідуальність, повністю відчиняється нормам та інтересам групи. Багато вчених трактують головну особливість молодіжних субкультур – це відчуження від старшого покоління, його цінностей, зразків, неможливість самореалізації в сім'ї, в школі, в формальних суспільних об'єднаннях, а також відсутність взаєморозуміння, розходження у поглядах з оточуючими людьми. З. В. Сікевич виділяє чотири напрямлення молодіжного субкультурного руху: «приналежність до діяльності тої чи іншої групи може виражати спосіб провести час, соціальну позицію, спосіб життя, альтернативну творчість» [7, с. 98]. Ці субкультури в деякій мірі маргінальні по відношенню до суспільства, мають елементи соціальної дезорганізації. Молодь йде в субкультуру щоб здобути однодумців, досягти взаєморозуміння, а також самоідентифікуватися. Але основна причина, на нашу думку, це звичайно неприйняття і нерозуміння молодої людини сім'єю, учбовим закладом, однолітками, і тому підліток починає підсвідомо шукати те середовище в якому він зможе бути собою, де його приймуть таким, яким він є, де його зрозуміють, де йому все дозволено.

Про сучасну молодь можна почути різні думки і судження, вона являється предметом дискусій і суперечок. Одні дослідники підкреслюють її позитивні сторони, вказуючи на інтелектуальність, досвідченість, широкий діапазон інтересів. Інші вказують на душевну кризу, великий раціоналізм і утилітаризм, жорстокість, бездуховність, безвідповідальність. Так, можна погодитись із одними і іншими дослідниками. Молодь не вірить, що здатна якимось чином вплинути на прийняття рішень, які пов'язані із життям рідного району, міста, держави. На жаль, не вистачає заінтересованості, здорового патріотизму. Багато дослідників вказують на інфантилізм молоді, як характерну проблему нашого століття, яка породжує правопорушення, злочинність, алкоголізм, наркоманію. «Серед причин розповсюдження психологічного інфантилізму спеціалісти називають акселерацію, раннє статеве дозрівання при запізній соціальній зрілості і повній самостійності життєзабезпечення» [8, с. 47]. В даний час декілька мільйонів молодих людей живе з ВІЛ/СНІДом. Проблема наркоманії, алкоголізму і смертності дуже гостро стоїть сьогодні, багато молоді покинуло Батьківщину в пошуках роботи, багато молодих дівчат (жінок) вивезені у сексуальне рабство. Погіршення умов життя, руйнування інфраструктури, зменшення внутрішнього валового продукту тощо ведуть до росту емоційних перевантажень, протиріч в сім'ї, аморальної поведінки, дитячої безпритульності, злочинності. Дуже вдало Б.О.Ручкін вказав на тенденцію розширення процесу десоціалізації та маргіналізації молоді, а також на «зростаючий шар маргіналів, які перетворюються в люмпенізований шар (бідні, волоцюги, бомжі і т. д.). Ряди нижчого класу активно поповнюються із шарів інтелігенції і службовців. До кожної соціальної групи в більшій чи меншій мірі належить молодь... Володіючи соціальними ознаками різних спільнот, вони розрізняються за матеріальними можливостями, ціннісними орієнтаціями, способу та стилю життя. Аналіз показує, що важливою характеристикою сучасної російської молоді являється збільшене розшарування за соціально-економічними показниками. ...Збільшується кількість молодих людей, які ведуть асоціальний, аморальний спосіб життя. В силу різних причин і в різній ступені до них відносяться: інваліди, алкоголіки, волоцюги, «професійні бідні», особи, які відбували покарання у виправно-трудовах закладах. ...Проходить люмпенізація і

криміналізація молоді» [9, с. 91,92]. Це стосується і нашого українського суспільства. Розповсюдження серед молоді девіантної поведінки є саме показником економічної кризи. Але не потрібно звинувачувати тільки економічну кризу, бо покращення матеріального стану як в суспільстві, так і в сім'ї автоматично не підвищить морально-духовний стан людини. Подолати бездуховність не можна тільки матеріальним забезпеченням, для цього потрібно багато факторів, і одним із головних являється виховання особистості на духовно-моральних засадах, за яких людина здатна вийти за межі вітальних проблем, усвідомити сенс свого існування, тобто самореалізуватися, щоб вибудувати свою дорогу та стратегію екзистенційного проекту. Адже тільки за таких умов можливий перехід до інноваційної людини, яка здатна усвідомити життя за ради загальнолюдських вартостей. Отже, по-перше, економічна криза, яка охопила не тільки наше суспільство, але і цілий світ, суттєво впливає на молодь. По-друге, ще одна проблема, яка впливає на її формування: останні кілька років українська молодь масово і цілеспрямовано отруюється слабоалкогольними напоями і тютюном, модифікованими продуктами і т.д., все це веде до фатальних наслідків людства. По-третє, нинішня система влади не має чіткої програми щодо підтримки молоді, на державному рівні ідуть розробки та втілюються безліч програм, які не дають ефективних змін. На сьогоднішній день у молоді не має ніякої перспективи, вона відчуває свою неповноцінність. У неї не має можливості заробляти гроші, хоча бажання у молоді велике, адже вона сповнена сил та енергії, бо рівень зарплати у нашій країні розраховано так, щоб ледве вистачало лише на їжу і одяг. Кожна молода людина знає, що вона працюватиме все життя, але все одно не купить собі квартиру чи достойної машини, не зможе поїхати десь в подорож на відпочинок за кордон, якщо не переступить закон. По-четверте, ЗМІ дають спотворену картину світу, диктують визначені модою стереотипи, шаблони, які в деякій мірі є аморальними, спрямовані на дезорієнтацію молоді, на її духовне розкладання. По-п'яте, традиції України канули в минуле, а народна творчість стала раритетом. Також відійшли теми національного самовдосконалення і патріотизму, а патріотизм був завжди рушійною силою в становленні держави, він виводить націю на якісно новий рівень розвитку і формує її. Молодь мало знає про історію свого народу, культуру, звичаї, обряди. Адже не знаючи свого минулого ми не побудуємо яскраве майбутнє, тільки на міфології та на усній народній творчості можна відродити духовність. Знищення традицій і забуття народної культури, не усвідомлення їх глибинного смислу та значення завжди ототожнювалося із занепадом нації. Сучасні вчені стверджують, що у 21 столітті основне протистояння буде не між економічною сферою, а між культурною. По-шосте, низька моральність, бездуховність, відсутність культури все більше утверджується як норма повсякденного життя. Боротьба за виживання стає критерієм багатьох молодих людей. Молодь розуміє, що надіятися потрібно тільки на самого себе, тому росте недовіра до органів державної влади, судової влади, правоохоронним органам. Проблема виживання стала основною в нашому складному суспільстві, а особливо для молодого покоління. «В свідомості і поведінці молоді посилюється прагматизм, стремління до матеріального благополуччя, орієнтація на підприємництво. Культ грошей піднявся на перше місце в ієрархії ціннісних орієнтацій в значній частині молоді, що відбило як особливості часу, так і різне розуміння життєвих перспектив молодими людьми: гроші виступають як умова задоволення потреб не тільки у розвагах, але і в духовному зростанні, саморозвитку. Має значення комерціалізація сфери молодіжного дозвілля, туризму, спорту, яка все менш доступна для середньо- і малозабезпечених молодих людей, молодих сімей. Цим скорочуються можливості для засвоєння світу в формі гри, самодіяльного мистецтва, подорожі і т.д. Долаючи ці перешкоди, молодь в значній своїй частині прагне до самозабезпечення» [10, с. 31]. У зв'язку з самозабезпеченням особистості освіта стала пріоритетною життєвою цінністю, головним критерієм не тільки для інтелектуального розвитку, а стверджувати особисту професійність, впевнено йти по життю із вибраною ціллю, а також як досягнення успіху, здобуття престижної професії, забезпечення матеріально себе в майбутньому. «Екзистенційний пріоритет України – це, таким чином, переорієнтація освітянських зусиль не тільки на те, що і як має бачити молодь. Головне тут ще й куди має дивитися, із неодмінним при цьому задоволенням індивідуальних запитів; аби врешті-решт у кожного вселявся дух упевненості та віри у власні сили, у свою життєву здатність та значущість. ...нинішній пріоритет освіти – це навчання людей конструктивному мисленню та розвиток їхніх сутнісних сил, аби кожен мав можливість бути вислуханим та почутим [11, с. 113]. Отже в складних сучасних умовах проблема духовної культури молоді є дуже важливою. Тому, що саме від духовної культури молоді залежить авторитет нашої держави, формування загальнолюдських цінностей, стійких життєвих орієнтацій, які необхідні для адаптації молоді в складному сучасному світі. Треба також відмітити, що духовна культура зараз знаходиться в кризовому стані, як і саме суспільство. Значимість культурного розвитку населення, а

особливо молоді для успішної реалізації соціальних проектів і вихід із кризи не в повній мірі усвідомлюється органами управління, а з іншого боку, комерціалізація культурного прогресу, все більш помітний відхід від норм і цінностей елітарної культури до масової культури, найбільш яскраво проявляється в електронних засобах масової інформації, також не може не відбитися на системі установок, орієнтацій і культурних ідеалів молоді людини. Від цього ми спостерігаємо бездуховність молоді, відсутність важливих моральних принципів, появу контркультурних субкультур, які приводять до деградації як духовної, так і інтелектуальної.

Молодь 21-го століття – це покоління, яке сформувалось на демократичній основі, на свободі, гласності, індивідуалізмі, капіталістичних цінностях, які мають умовний характер та основному критерію це звичайно на постмодерністичній парадигмі та новій світоглядній парадигмі науки, де «людина XXI століття по-новому осмислює свою історію в контексті Всесвіту, що еволюціонує. У рамках цієї парадигми людина самоусвідомлює себе не всепереможним героєм, що урочисто вступає в «світле майбутнє», про яке за всіх часів марили творці метафізики тотожності, а номадою, яка блукає по безмежних просторах Гераклітового всесвіту. ...На власному досвіді наш сучасник переконався в тому, що фундаментальна наука, ініційована нею індустрія наукомістких технологій та різноманітні технології організації мас можуть діяти не тільки благотворно, а й згубно. Людина дедалі більше втрачає свою екзистенційну свободу. Людська суб'єктивність у повноті всіх її вимірів (тобто здатність думати, розуміти, діяти, самоздійснюватися тощо) після її інтегрування у павутиння інтелектуально-комп'ютерних мереж стає, з одного боку, дедалі могутнішою, а з іншого – дедалі відкритішою, незахищенішою, прозорішою для зовнішніх технологічних вторгнень. У підсумку суб'єктивність людини стає дедалі залежнішою від грибниці соціальних взаємодій, що розростається, від тканини глобальних інформаційних, генетичних, нейронних, молекулярних систем. ...Людина втратила впевненість у тому, що вона знає, як жити, почувати, мислити, діяти у світі систем, що самоорганізуються, як приборкати світ, як відстояти у ньому свободу своєї суб'єктивності. Свобода для людини перетворилася на нерозв'язану проблему» [12, с. 23-24, 34].

На основі наших досліджень, можна зробити висновок, що молоді люди, які проживають на території України, по-перше, все більше усвідомлюють себе громадянами демократичної держави, знають свої права, можуть відстояти свою точку зору. По-друге, вибір який стоїть завжди перед молоддю, і що вона обере, буде відігравати важливу роль у подальшій долі людини. По-третє, індивідуальне начало все ж домінує і дає можливість зрозуміти, що молода людина здатна самостійно приймати рішення і розраховувати сама на себе, а плюралізм думок і бачень, дають можливість вибрати свій особистий стиль життя, який притаманний способу мислення індивіда. По-четверте, прагматизм та домінування особистого над колективним викликані постмодерністичною парадигмою, яка постала, де на першому плані це боротьба за виживання. По-п'яте, сфера дозвілля є важливою фазою розвитку і формування молоді, де основним є спілкування, розваги, самоосвіта, і якій потрібно з боку держави надати важливого значення. По-шосте, науково-технічний прогрес привів до прискорення розумового розвитку та мобільності молодих людей, раніше формується логічна пам'ять, молодь легко користується поняттями, категоріями, доступністю будь-якої інформації. По-сьоме, молоді люди розрізняються не тільки за віковою категорією, але й за особливою субкультурою, соціальним статусом, мовою, модою, стилем життя, манерою поведінки тощо. Характерним для них є відсторонення від старшого покоління, від його цінностей і норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сурмін Ю.П. Ціннісні процеси пострадянського суспільства: методологічний аспект. / Ю.П. Сурмін // Зб. наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України: Сучасні проблеми державного управління / [За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева]. — К.: Вид—во УАДУ, 2003. — Вип.1. — 320 с. с. 87— 98.
2. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави / Г. Ситник // Вісник національної академії державного управління при Президентові України. — 2004. — №2. — с.369— 374.
3. Голіна І.В. Чи надіються сучасні молоді громадяни України жити в демократичному суспільстві / І.В.Голіна, Л.О.Кияшко // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України Науково— теоретичний журнал Академії педагогічних наук України, — № 3— 4 (60—61), — К.: Педагогічна преса, 2008. — с.158— 166.
4. Лисовский В.Т. Динамика социальных изменений / В. Т. Лисовский // Социс. — 1998. — №5. — с.98— 104.

© *Ляльчук К. М.*

5. Сикевич З.В. Молодежная культура: «за» и «против»: Заметки социолога / З.В. Сикевич. — Л.: Лениздат, 1990. — 260 с.
6. Левикова С.И. Молодежная культура / С.И. Левикова. — М.: «Вузовская книга», 2002. — 360 с.
7. Сикевич З.В. Молодежная культура: «за» и «против»: Заметки социолога / З.В. Сикевич. — Л.: Лениздат, 1990. — 260 с.
8. Сикевич З.В. Социальное бессознательное / З. В. Сикевич, О. К. Крокинский, Ю. А. Поссель. — СПб.: Питер, 2005. — 267 с.
9. Ручкин Б.А. Молодежь и становление новой России / Б. А. Ручкин // Социс. — 1998, — №5, — с. 90— 98.
10. Луков В.А. Проблема обобщающих оценок положения молодежи / В.А. Луков //Социс. — 1998, — №8, — с.27— 36.
11. Терещенко Ю. Світ обертається навколо творців нових цінностей / Ю.Терещенко //Віче. — 2001, — №6, — С. 108— 125.
12. Лук'янець В.С. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: стаття перша / В.С. Лук'янець // Філософська думка. — 2002, — №4, — С.16— 35.

Ляльчук К. М. – кандидат философских наук, доцент Кафедры философии естественных факультетов Одесского национальній университет имени И. И. Мечникова

УДК 100.7 + 100.37

ПРОБЛЕМА КОНФЛИКТА В СЛОЖНЫХ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМАХ

В статье рассматривается практически не исследованная проблема места конфликта в сложных социальных системах конца XX – начала XXI столетий. Такой подход к пониманию конфликта автор связывает с современными представлениями о сложных системах, которые получили свое развитие со второй половины XX века. Важно то, отмечается в статье, что в таких системах даже в состоянии равновесия возможны значительные конфликты с далеко идущими последствиями. В связи с этим автором дается расширенная характеристика таких систем, в том числе с точки зрения моделирования и теории катастроф. Рассматривается также взаимодействие различных аспектов поведения сложных социальных систем.

Ключевые слова: *социальный конфликт, сложная социальная система, моделирование конфликтов, теория катастроф, поведение сложных социальных систем.*

ПРОБЛЕМА КОНФЛИКТУ В СКЛАДНИХ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМАХ

У представленій статті розглядається практично не досліджена проблема місця конфлікту у складних соціальних системах кінця XX – початку XXI століть. Такий підхід до розуміння конфлікту автор пов'язує із сучасними уявленнями про складні системи, які отримали свій розвиток із другої половини XX століття. Важливим є те, помічається у статті, що у таких системах навіть у стані рівноваги можливі значні конфлікти із витікаючими з них наслідками. У зв'язку з цим автором дається розширена характеристика таких систем, зокрема, з точки зору моделювання та теорії катастроф. Розглядається також взаємодія різноманітних аспектів поведінки складних соціальних систем.

Ключові слова: *соціальний конфлікт, складна соціальна система, моделювання конфліктів, теорія катастроф, поведінка складних соціальних систем.*

THE PROBLEM OF CONFLICT IN DIFFICULT SOCIAL SYSTEMS

The problem of a place of the conflict in difficult social systems of the end of XX – beginning of XXI centuries that almost had not been is reviewed in this article. The author connects such approach to the understanding of conflict with modern ideas of difficult systems which have been developing from the second half of the XX century. It is important that even in an equilibrium state the considerable conflicts to far-